

INTERETNICITATE ȘI DEMOGRAFIE IN ROMÂNIA, DIN PERSPECTIVĂ ISTORICĂ

DAN CONSTANTIN RĂDULESCU

Prăbușirea comunismului a provocat, după decembrie 1989, în România, asemeni tuturor celorlalte state din Europa Centrală și de Est, izbucnirea unei crize generale ce a cuprins, treptat toate segmentele societății românești sociale, economice, culturale, morale, instituțional politice și care, din nefericire nu dă, nici, după 10 ani, semne de stingere.

În astfel de circumstanțe dramatice, amplul proiect de remodelare socială economică și politică numit să împingă societatea românească pe coordonatele prosperității și democrației, în consonanță cu standardele vest europene, proclamat ca început de clasa politică autohtonă nu înregistrează, deloc rezultatele încurajatoare evidențiate, deja în Polonia, Ungaria, Republica Cehă sau Slovenia.

România pare mai degrabă înămolită în sărăcie, colaps economic, ineficiență politică și administrativă și peste toate o îngrozitoare corupție. Lucrurile sunt știute și încriminate de media și de opinia publică.

Au fost avansate și unele explicații privind cauzele și posibilele soluții de îndreptare a situației.

Comunicarea de față nu-și propune găsirea unei soluții miracol de vindecare a acestui rău general.

Autorul nu are, nici pregătirea, nici ambiția să candideze pe post de salvator al României.

Intenția mea este mai modestă dar poate mai autentică și folositoare.

Îmi propun să vă rețin atenția cu evoluția și semnificațiile relației interetnicitate - demografie în dinamica sa istorică. Sper să vă pot convinge că, pentru România, mai ales în momentul de față dar și în cele ce vor veni interetnicitatea și demografia reprezintă un ansamblu de fenomene și evenimente ce se interconditionează și determină consecințe importante și de, durată asupra mersului general al societății românești.

Este, cred limpede, de ce, interetnicitatea este importantă pentru România, în condițiile în care, scăpată de sub control, ca în cazul Iugoslaviei și fostei Uniuni Sovietice,

a dus la reînvierea naționalismului și xenofobiei cu rezultatele știute - războaie civile, tensiuni, agravarea sărăciei și a crizei economice, diluarea instituțiilor statului.

Chiar dacă în România din fericire climatul interetnic este considerat pozitiv nu trebuie pierdut din vedere faptul că 10,5% din populația țării, o reprezintă naționalitățile conlocuitoare și că o bună parte din aceste comunități (maghiarii, ucrainenii, bulgarii, sârbii, rușii, turcii) își au națiunile matcă în interiorul unor state vecine sau apropiate României.

În consecință, dezvoltările interetnicității românești produc fatalmente efecte în sfera politicii externe românești (vezi tratativele pentru încheierea tratatelor de stat cu Ungaria și Ucraina).

Desigur, instituțional - legislativ, după decembrie 1989 în România au fost consolidate instituțiile statului de drept, inclusiv în sfera interetnicității.

Mă refer la dispozițiile neechivoce conținute în Constituția României promulgată în 1991 art. 4, 6, 20, 32, 59, 127, - care garantează fiecărei comunități conlocuitoare dreptul de a-și prezerva etnicitatea și culturalitatea proprii¹.

În felul acesta România și-a remodelat așezămintele și instituțiile în lumina exigențelor Comunității Europene, și în acest delicat domeniu al raporturilor interetnice fapt pentru care țara noastră a și fost acceptată ca membră a Consiliului Europei, în 1993.

În plus, în 1993, Guvernul României a hotărât prin Decizia nr. 137 crearea Consiliului pentru Minoritățile Naționale, cu atribuții administrative, financiare și chiar legislative în vederea îmbunătățirii permanente a funcționării instituțiilor educative, culturale religioase aparținând tuturor minorităților din România.

În consecință fiecare minoritate etnică din România se bucură de deplină libertate de exercitare a tradițiilor proprii de ordin religios și cultural fapt atestat fără echivoc și de către reprezentanții organismelor comunitare europene care ne-au monitorizat.

Dar cea mai remarcabilă realizare desăvârșită după decembrie 1989 în zona interetnicității o reprezintă directă participare a minorităților etnice din România la viața politică prin intermediul unor organizații proprii (UDMR, Forumul Democratic German, Uniunea Democratică a Ucrainenilor din România, Uniunea democratică a Turcilor și Tătarilor din România ș.a.) care își aleg proprii reprezentanți în Parlamentul României și în Consiliile locale.

În urma promulgării Legilor 67 și 70/1991 privind descentralizarea administrativă reprezentanții minorităților etnice din România au posibilități sporite în diriguirea comunităților locale în conformitate cu interesele și năzuințele specifice fiecărei comunități.

După alegerile generale din 6 noiembrie 1996, reprezentanții UDMR au acceptat să facă parte din coaliția care formează guvernul țării.

În plus fiecare comunitate etnică din România are, posibilitatea de a-și

1. Institutul de cercetare a Calității Vieții, Dimensiunea Culturală a Relațiilor Interetnice în România, București, Raport Preliminar, 1997, p. 16.

prezerva spiritualitatea proprie prin intermediul unor rețele școlare și culturale proprii - școli, secții, clase, facultăți cu predarea în limbile naționalităților conlocuitoare, coruri, formațiuni artistice aparținând minorităților conlocuitoare muzee, cămine culturale destinate păstrării și studierii patrimoniului cultural al fiecărei minorități conlocuitoare.

Pe baza acestor date prezentate succint pot concluziona că, în România sunt întrunite toate condițiile de ordin legislativ instituțional pentru edificarea unui climat interetnic armonios și pașnic.

Dacă la aceste dezvoltări recente adăugăm tradiționalul Model Interetnic Românesc edificat, dealungul timpului și dominat de flexibilitate și pragmatism ca urmare în primul rând a inițiativelor și disponibilităților contingentului majoritar al populației, Românii - se pot înțelege mai bine interrelaționările existente, între interetnicitate și demografie.

Deși, din punct de vedere demografic, populația României a înregistrat după anii '60 o sumă de indicatori negativi, fertilitate scăzută, nupțialitate scăzută, mortalitate peste media țărilor europene civilizate - trebuie dintru început subliniat că aceste realități îngrijorătoare își au alte cauze exterioare interetnicității.

Se poate spune, fără teama, de a greși că, instaurarea comunismului, în România, cu tot cortegiul nefast de consecințe, care i-au urmat autoritarism, economie centralizată prost administrată și, mai ales colapsul economic, din anii '80 - au fost îndurate în egală măsură de către toți cetățenii României, atât majoritari, cât și minoritari.

Chiar trendurile demografice negative permanent accentuate după anii '70 probează absența oricărei discriminări etnice în România, din moment ce, practic toate comunitățile conlocuitoare au urmat și urmează aceleași trenduri demografice negative asemeni populației majoritare românești.

Puținele excepții de comunități ce mai înregistrează încă sporuri în efective sunt exclusiv comunități minoritare - romii, ucrainenii, turcii, slovaci.

În concluzie se poate, cred eu afirma că, atât autoritățile din România, cât și opinia publică sunt animate de bunăvoință și onestitate în abordarea chestiunilor legate de interetnicitate, dar, mai ales, în anii '80 - '90, pe fundalul pauperizării generale a societății românești și a crizei sistemice prelungite. până în momentul de față, impactul interetnicității asupra indicatorilor demografici este reprezentat paradoxal, dar, pe deplin logic de incurajarea unor tendințe regresive (din 1992, România înregistrează valori negative anuale de creștere a populației - 0,4%).

Pentru o mai clară recunoaștere a acestei afirmații privind semnificațiile practice ale relației interetnicitate demografie în România la scară istorică, dau mai jos, evoluția populației României repartizată pe comunități etnice așa cum a fost înregistrată la recensămintele din 1930², 1956, 1977 și 1992. Sursa acestor

2. Pentru recensământul din 1930, utilizăm efectivele populației ajustate la suprafața actuală a statului român = 238.091 kmp - suprafața României Mari 1918 - 1940 = 295.049 kmp.

informații statistico-demografice o reprezintă pentru recensămintele din 1930 și 1956 Acad. Prof. dr. doc. Vladimir Trebici - *Commentaria in Demographian*, București, 1995, pp. 8,1, 12, iar pentru recensămintele din 1977 și 1992 România, Comisia Națională de Statistică, *Recensământul populației și locuințelor*, 7 ianuarie 1992, București, 1994, p. 21.

Precizez că tabelul conținând aceste date a fost alcătuit de subsemnatul pe baza izvoarelor mai sus amintite în vederea susținerii argumentației proprii legate de tema de față, respectiv relațiile existente între interetnicitate și demografie.

Naționalitatea	1930		1956		1977		1992	
	persoane	%	persoane	%	persoane	%	persoane	%
Români	11.118.170	77,9	14.994.114	85,7	18.998.565	81,1	20.408.542	89,5
Maghiari	1.423.459	10,0	1.587.675	9,1	1.713.928	7,9	1.624.959	7,1
Germani	745.421	4,1	348.708	2,2	227.398	1,1	119.462	0,5
Rromi (Țigani)	242.656	1,7	102.216	0,6	359.109	1,7	401.087	1,8
Ucranieni	45.875	0,3	60.479	0,3	55.510	0,3	65.764	0,3
Sârbi (croaiți, sloveni)	50.310	0,4	46.517	0,3	33.493	0,2	41.929	0,3
Ruși (lipoveni)	50.725	0,4	38.731	0,2	32.696	0,2	33.806	0,2
Evrei	451.892	3,2	146.264	0,8	24.667	0,1	8.995	-0,1
Tătari	15.580	0,1	20.469	0,1	23.369	0,1	24.596	0,1
Slovaci (cehi)	50.772	0,4	35.152	0,2	28.969	0,1	25.391	0,1
Turci	26.080	0,2	14.329	0,1	23.422	0,1	29.832	0,1
Bulgari	66.348	0,5	12.040	0,1	10.371	-0,1	9.851	-0,1
Alții (greci, polonezi, armeni)	105.374	0,7	25.234	0,3	13.245	-0,1	10.129	-0,1
Nedeclarați	-	-	17.522	0,1	452	-0,1	766	-0,1

Pentru recensămintele din 1977 și 1992, naționalitățile cu o pondere sub 0,1% reprezintă luate împreună o pondere totală de 0,2%.

Din studierea acestor cifre remarcăm o dramatică scădere în ceea ce privește efectivele și ponderea, în cazul evreilor, germanilor, grecilor, armenilor și într-o mai mică măsură în cazul slovacilor, cehilor, turcilor și sârbilor.

Cunoașterea evenimentelor istorice ne îngăduie să avansăm cu siguranță pentru suszisele naționalități drept cauză a acestei adevărate hemoragii demografice în primul rând geopolitica și nicidecum interetnicitatea.

Într-adevăr, cu excepția evreilor, supuși unei legislații discriminatorii, între 1938 - 1944, ca urmări directe în plan demografic (scăderea efectivelor) în urma presiunilor Germaniei naziste, celelalte grupări etnice din România, care înregistrează, după 1956, mai ales, scăderi spectaculoase în număr și pondere au recurs de-o manieră constantă și însemnată la emigrare părăsind România, în masă. De altfel, evreii înșiși au înregistrat după 1948 în mod constant o emigrare de proporții.

Ca urmare, a acestor valuri migratorii, comunitățile, în cauză numără, actualmente, mai ales persoane de vârstă a 2-a și a 3-a, cu un comportament

demografic negativ sau inert, din motive lesne de înțeles.

În schimb românii și celelalte comunități etnice înregistrează un comportament demografic asemănător dominat de o fertilitate scăzută ce determină creșterii reduse în efective, stagnare și după 1992 chiar începutul unui îngrijorător proces de scădere a efectivelor populației.

S-a calculat de către specialiști că în ritmul negativ actual, în jurul anului 2025, populația României va fi cu circa 3 milioane mai scăzută, decât în 1992. Excepție de la acest trist fenomen o fac comunitățile de romi, ucrainieni, slovaci și turci.

În concluzie, interetnicitatea contribuie la evoluția indicatorilor demografici prin intermediul Modelului Interetnic românesc, de-o manieră complexă și contradictorie atât pozitivă cât și negativă, dar, care, repet, probează în plan strict interetnic absența oricărei ingerințe din partea autorităților statului sau a opiniei publice.

În final, principala soluție cred eu pentru revenirea populației la un comportament demografic pozitiv o reprezintă stoparea crizei și demararea unei dezvoltări economice sustinute și durabile.

Numai în astfel de circumstanțe impactul interetnicității asupra demografiei în România poate fi exclusiv pozitiv - o creștere armonioasă în efective și pondere a fiecărei comunități în parte și a populației României în ansamblu.

INTERETHNICITY AND DEMOGRAPHY IN ROMANIA IN A HISTORICAL VIEW (ABSTRACT)

The dramatical political events occurred, after 1989, in the Central-East Europe - desintegration of the Soviet Union and Yugoslavia respectively, peaceful splitting of the Republic of Czechoslovakia - has provoked worries and fears among both governments and public about the real prospects of their own desires and planned reforms aimed to push their societies and countries forward to reach the higher standards of the Western Europe.

Consequently, any element which occurred may disturb and challenge the final results for this ongoing process needs to be properly considered and evaluated.

One of this disturbing element is the nationalism which had been proclaimed as extincted after 1945 in the area, but unfortunately was still active in 1989. Because after 1945, the state authorities had banned any scientific attempt to study the nationalism and its related counterparts, including interethnicity, there is still a very poor experience in evaluating and neutralizing it.

For these reasons I thought it would be valuable to initiate a study on interethnicity in Romania because, on the one hand Romania is also engaged to an ambitious programme aimed to push it forward towards democracy and the market economy, so Romania needs to be able to know and to neutralize any disturbing factor, and, on the other hand within Romania's borders there are living together, since many centuries, besides the prevailing Romanian autochthonous majority population another 16 minority groups. Because for some of these allogeneous communities their own fatherlands are merely one of Romania's neighbouring countries, for the Romanian authorities the interethnic matters may be turned into foreign policy matters.